

ПРОЯСНЕННЯ ОБСТАВИН ПРИМУСУ І ДОБРОВІЛЬНОСТІ ЗГОДИ В ОПИТУВАННЯХ ПОТЕРПІЛИХ І СВІДКІВ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ КОНФЛІКТУ

Відповідно до Гаазьких принципів
щодо сексуального насильства:

<https://thehagueprinciples.org>

- Згідно з Кримінальним кодексом України, згода вважається добровільною, «якщо вона є результатом **вільного волевиявлення особи**, з урахуванням супутніх обставин»¹.
- Таким чином, оцінка добровільності згоди завжди вимагає аналізу контексту і обставин.
- Міжнародні стандарти вказують, що **добровільна згода унеможливорюється за наявності різних обставин примусу і дій примушування**, в тому числі:
 - вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства або погроза ним;
 - примушування (з-поміж іншого через страх насильства, приниження, потраплення в скрутні обставини, залякування, ув'язнення, психологічний тиск або зловживання владним становищем);
 - використання середовища і обставин примусу (наприклад, збройного конфлікту або окупації); або
 - коли особа нездатна дати щирі згоду.
- Декілька із цих факторів можуть бути наявні одночасно.
- **Ув'язнення, полон, бойові дії і військова окупація завжди вважаються обставинами примусу.** Завдання документувальників – зібрати докази про це середовище примусу з фокусом на інтересах потерпілих.
- Таким чином доказування відсутності згоди або демонстрації незгоди потерпілої особи (напр. словами або діями) не вимагається, якщо встановлено вищенаведені дії або обставини примусу.
- Потерпілій від сексуального насильства особі не потрібно показувати, що вона фізично опиралася, чинила спротив, казала «ні», кричала по допомогу або іншим чином демонструвала відсутність згоди або наявність обставин примусу.
- Потерпіла особа може піддатися небажаним сексуальним контактам з причин, пов'язаних із індивідуальними обставинами примусу. Таким чином підкорення сексуальним діям не є доказом добровільної згоди. Як зазначено вище, згода оцінюється на основі всеохопного розслідування усіх обставин.
- **Опитування потерпілих від сексуального насильства завжди має бути орієнтованим на інтереси потерпілих.**

Ілюстративні запитання, які можна задавати свідкам і потерпілим щодо примушування і обставин примусу

Ці запитання наведені тільки для демонстрації, їх слід міняти залежно від обставин справи. Ці запитання спрямовані на збирання інформації щодо уявлень і вражень свідків щодо безпекової ситуації, як це впливало на свідка чи потерпілу особу особисто, на їхні родини і місцеві громади

1. Що для вас стало знаком початку окупації?

Уточнюючі запитання можуть прояснювати:

- Наявність військових автомобілів, важкої техніки і озброєння, що проїжджали через місцевість чи розташовувалися в ній
- Чіткі позначки V і Z на автомобілях
- Ізольованість – наявність блокпостів, перекриття шляхів відходу (з різних причин), перебої з електрикою (відсутність телефонного зв'язку)
- Наявність озброєних військових

2. Поясніть, за можливості, якою потім була загальна ситуація у вашому селі?

Наступні запитання можуть стосуватися наступного:

- Присутність озброєних військових
- Нестача палива і харчових продуктів
- Обстріли (вхідні і вихідні)
- Переховування цивільних осіб у різних сховищах
- Вибіркові обшуки будинків, мародерство
- Захоплення приватних будинків і державних будівель для розташування особового складу
- Зникнення без вісті і вбивства (з-поміж інших правопорушень)

3. Як це вплинуло на ваше повсякденне життя?

Уточнюючі запитання можуть стосуватися того, як на опитувану людину і її родину вплинула вищенаведена ситуація.

4. Загалом, що ви почували через цю ситуацію?

5. Чи можете ви описати, як себе вели солдати у вашому населеному пункті?

Уточнюючі запитання можуть бути наступні:

- Чи вони носили чи застосовували зброю?
- Чи вони вчиняли якісь насильницькі дії?
 - Якщо так, звідки вам про це відомо?
 - Чи ви бачили чи чули про ці епізоди?
 - Можете розповісти мені, що ви бачили чи чули?
- Як часто такі речі траплялися?
- Що ви відчували через цю ситуацію?

6. Де цей епізод (сексуального насильства) відбувся? напр., вдома у людини, в ув'язненні, на блокпості.

Уточнюючі запитання можуть бути наступними:

- Як кривдник опинився у вас у будинку?
- Як довго кривдник(и) перебували у вашому будинку?
- Чи ви з ним (ними) говорили?
- Чи ви знаєте його (її) ім'я або якісь особові дані?
- Як він (вони) вели себе у вашому домі – по відношенню до вас чи інших членів їхніх родин?
- Як довго вас затримували? Чи були з вами затримані інші люди?
- Чи вас обшукували?
- Яка була атмосфера на блокпосту?

7. Чи бачили ви цих кривдників раніше? Якщо так, де і за яких обставин?

8. Чи він чи вона виконували якусь конкретну роль чи функцію? Наприклад, це був солдат, поліцейський, охоронець ув'язнених.

9. Яке було ставлення і відношення кривдника до, під час і після події?

10. Чи він чи вона вам щось казали?

- Чи були погрози вашій родині?
- Чи він чи вона щось пропонували? Наприклад, харчі, воду, засоби мобільного зв'язку, можливість евакуюватися з місцевості чи возз'єднатися з родиною і т.д.

11. Як ви через це почувалися?

Уточнюючі запитання можуть бути наступними:

- Чи це був перший раз, коли таке сталося?
- Чи це повторювалося?
- Чи він/вона/вони торкалися сексуально когось іще під час події, в якій ви постраждали чи в будь-який інший момент?
- Чи правопорушник діяв насильницьки проти когось іншого?

12. Чи у вас є будь-які занепокоєння, страхи або хвилювання за себе чи членів вашої родини, якими ви би хотіли поділитися зі мною?

Примітки

- 1 Кримінальний кодекс України, примітка до статті 152.